

Een voet tussen de deur voor regionale talen

Niet elke taal heeft (helaas) dezelfde status in het onderwijs. De erkende regionale talen Nedersaksisch, Limburgs en Papiaments hebben geen eigen

Best practices uit tien jaar pionieren

lestijd, geen kerndoelen, geen omschreven curriculum, geen kant-en-klare lesmethode; het is zelfs nog niet eens mogelijk een bevoegdheid voor deze talen te behalen. Tegelijkertijd wordt er door taalemancipatiepioniers hard aan

gewerkt deze talen wél een plek te geven in het basis-, voortgezet en beroepsonderwijs. En wat blijkt? Door deze regionale talen te verbinden aan leerdoelen binnen andere vakken krijgen ze toch een voet tussen de deur.

WILLEMIJN ZWART & DAAN VAN DEN BROEK

De verschillende talen die Nederland naast de rijkstalen Nederlands en Fries erkent, krijgen weinig aandacht in ons onderwijs, hoewel deze talen wel degelijk een factor van belang vormen in de taalontwikkeling en identiteitsvorming van kinderen, zo wordt stevig onderbouwd in een vorig jaar bij Coutinho verschenen uitgave voor de pabo's en lerarenopleidingen Nederlands en moderne vreemde talen, *Talenbewust lesgeven* (Duarte et al., 2022).

Tegelijkertijd ontplooiden zich de afgelopen jaren verschillende professionaliseringsinitiatieven vanuit de taalgemeenschappen Nedersaksisch, Limburgs en Papiaments. Een belangrijke stap was de oprichting van eigen secties binnen onze vereniging Levende Talen voor het Papiaments (2012), Nedersaksisch en Limburgs (beide 2019). Deze secties organiseren sindsdien studiedagen en nascholingsactiviteiten, verzorgen gastlessen aan lerarenopleidingen en delen via onderlinge nieuws-

brieven nieuwe (les)materialen, leestips en activiteiten in de door hun behartigde regionale talen. Ook functioneren deze secties als aanjager in het experimenteren met regionale talen in de klas, in samenwerking met partijen binnen en buiten het onderwijs. Een drietal best practices laten zien hoe leuk het is om in de klas met regionale talen te werken, ook als er geen 'eigen' lestijd voor deze talen voorhanden is.

Oew pleatsken kluurt de tekst

Zo verscheen op SchrijfLab.nl een schrijfofdracht over de rol van de streekschrijver (zie <vllt.nl/streekschrijver>). SchrijfLab is een zich nog ontwikkelend project vanuit de Universiteit Utrecht dat onder leiding staat van Micha Hamel en Els Stronks. Met deze digitale, gratis toegankelijke leeromgeving kunnen leerlingen oefenen met het onder woorden brengen van hun gedachten en gevoelens en leren ze om zich met taal op een persoonlijke, creatieve manier te verhouden tot de omringende

Voormalige stoomspinnerij Twenthe in Almelo

maatschappij en cultuur. De primaire vraag daarbij is niet alleen 'Hoe word je gevormd door je omgeving?', maar ook 'Hoe kun jij je omgeving zélf vormen?'.

Juist daarom wilde SchrijfLab graag een opdracht opnemen over 'streekschrijven'. Iedere schrijver bekijkt de wereld immers vanuit de eigen positie én door het kader van de eigen (streek)taal. 'Als je op Nu.nl bijvoorbeeld leest', zo staat in de instructie, 'dat de boeren van plan zijn naar de Veluwe te trekken om te protesteren, dan lees je dat bericht anders als je zelf op de Veluwe woont, of in de Randstad.' Kortom: *oew pleatsken kluurt de tekst*. Leerlingen gaan onder meer aan de slag met een 'lkje', een tekstgenre bekend van NRC en beschrijven een ervaring die hen bindt met de streek. Ze leren observeren als streekschrijver middels een gedicht van Willem Wilmink en onderzoeken een gedicht van Gerrit Achterberg dat door dichter Jan Zwemer 'verzeeuwst' werd. Vervolgens vertalen en hercontextualiseren ze een fragment uit *Joe Speedboot* (2005) van Tommy Wieringa naar hun eigen streek en streektaal.

Voor het maken van de opdracht werd de hulp van het Twentehoes ingeschakeld, waar vrijwilliger Martin Peters voor een prachtige vertaling van een gedicht van Willem Wilmink zorgde (zie kader 1). Maar door een misverstand heeft Peters de hem nadien opgestuurde complete lesbrief (waar zijn vertaling onderdeel van uitmaakte) óók geheel in het Twents vertaald. Het resultaat? De Universiteit Utrecht maakte een *bold move* en nam tevens de integraal in het Twents vertaalde les op in haar SchrijfLab. Daarmee is dit de eerste op deze schaal toegankelijke Nedersaksische schrijfles voor het voortgezet onderwijs.

Typisch Twents?

Ook Rijksmuseum Twenthe en De Museumfabriek (stedelijk museum van de gemeente Enschede) zien meer en meer de waarde in van de regionale taal en cultuur. Binnen hun visie op erfgoededucatie hebben deze musea de taak opgevat 'Musea op School' in te richten, waarbij – vergelijkbaar met de bibliotheek op school – de mu-

Scholen krijgen een collectie met verschillende ‘typisch Twentse’ voorwerpen op school. Waarom zijn deze voorwerpen ‘typisch Twents’ en zijn ze dit eigenlijk wel?

sea zorgen voor relevante lesmaterialen op basis van de eigen collectie die op school gebruikt kunnen worden.

Het eerste ‘Museum op School’ heet ‘Typisch Twents?’ (inclusief het vraagteken) en is ontwikkeld voor het mbo. Scholen krijgen een collectie met verschillende ‘typisch Twentse’ voorwerpen op school die ook in De Museumfabriek worden tentoongesteld. Middels leskaarten verdiepen de studenten zich in (enkele van) deze voorwerpen. Waarom zijn deze voorwerpen ‘typisch Twents’ en zijn ze dit eigenlijk wel?

De knipmuts, geveltekens maar ook producten van Twentse bedrijven zoals Johma en Ten Cate zijn enkele voorbeelden uit de collectie die naar scholen gaat. Per voorwerp zijn er verschillende leskaarten, waarbij gekozen kan worden uit onderzoeks- of ontwerp opdrachten. Zo bevat elk voorwerp een leskaart waarin de relatie tussen het lokale en het internationale centraal staat, als onderdeel van het thema ‘identiteit’ binnen het burgerschapsonderwijs (zie kader 2). Zo kunnen scholen zelf de keuze maken voor leskaarten die aansluiten op hun eigen lesaanbod of de behoefte en interesse van hun leerlingen.

Nedersaksisch werkt!

Een ander mbo-project waarin erkende talen centraal staan, is het project ‘Nedersaksisch werkt!’, van de IJsselacademie, het Erfgoedhuis Achterhoeks en Liemers en mbo-school het Graafschapcollege. Hierin wordt naast de burgerschapsaspecten van meertaligheid ook aandacht gevestigd op het gebruik van het Nedersaksisch in de zorg (aansluitend bij de inhouden van het vak

In ‘Nedersaksisch werkt!’ wordt naast de burgerschapsaspecten van meertaligheid ook aandacht gevestigd op het gebruik van het Nedersaksisch in de zorg

omgangskunde) en worden werkvormen en inhouden aangeboden die aansluiten bij de inhouden van het vak Nederlands (taal) op het mbo.

Het lespakket bestaat uit drie blokken en bevat onder andere een modulaire powerpoint, waarmee docenten kunnen kiezen welke activiteiten en opdrachten zij willen aanbieden. Er wordt achtergrondinformatie gegeven over het ontstaan van streektalen en nieuwe talen en studenten worden uitgedaagd om na te denken over het gebruik van taal binnen verschillende situaties. In het eerste blok starten ze bij zichzelf en brengen ze hun eigen meertaligheid in beeld, waarna ze in de overige twee blokken hun blik verruimen naar de ander. In kader 3 is een voorbeeldopdracht uit ‘Nedersaksisch werkt!’ opgenomen.

Vanuit verschillende perspectieven worden de voor- en nadelen van het gebruik van streektaal bekeken en leren mbo-studenten dat ze hier bewuste keuzes in kunnen maken. Door de variatie binnen de opdrachten en doordat er specifieke opdrachten zijn opgenomen voor de zorg, Nederlands en burgerschap, kan het lespakket ingezet worden bij omgangskunde, Nederlands én burgerschap.

Aanknopingspunten

Deze ontwikkelingen laten zien dat er binnen het bestaande curriculum van het voortgezet en beroepsonderwijs genoeg aanknopingspunten zijn om via een omweg, in de lestijd van andere vakken, tóch een begin te maken met onderwijs in en over de erkende talen. Hiermee verschuift de normatieve positie van de standaardtaal en ontstaat ruimte voor talige diversiteit. We dagen alle taaldocenten uit hier in hun eigen onderwijs werk van te maken! ■

Willemijn Zwart is oud-voorzitter Levende Talen Nedersaksisch en docent Nederlands op College Zuid in Enschede. Daan van den Broek is masterstudent Nederlandse Literatuur en Cultuur aan de Universiteit Utrecht en tevens criticus en essayist.

De secties Nedersaksisch, Limburgs en Papiaments van Levende Talen komen graag in contact met leraren en lerarenopleiders met affiniteit met de desbetreffende regionale talen. Contactgegevens zijn te vinden op <www.levendetalen.nl>, onder elk van de secties.

LITERATUUR

Duarte, J., Günther, M., Backer, F. De, Frijns, C., & Gezelle Meerburg, B. (Red.). (2022). *Talendebewust lesgeven: Aan de slag met talige diversiteit in het basisonderwijs*. Coutinho.

In 1992 schreef ’n Tweantse dichter Willem Wilmink ’n dichtsel ‘De nije leu’. Dat dichtsel is in 2010 noch ’n moal vanniejs drukt in *Miene stad, mien dörp: Historis Tiedschrift Oaveriesel*. ’t Geet oawer nije leu in de Tweantse stad Eanske.

Leas dit dichtsel.

De nije leu Immigraantn, nich meer oet Wolvega,
Oldeholtpa, meer Spanje, Afrika
en t Verre Oostn of Westn. Atjehstroat:
moslims bint bie t moskeetjen an de proat
wat vrogger ne keark hef wes, woar iej heurn klaagn:
‘t Leste oordeel kump oaver acht daagn.’
Mien’ oalde skool, doar woont noe de islaam,
Meer Shakespeare zear t a wa: ‘Wat gef nen naam?’
Allah of n Heer, Jezus of Mohammed,
Wiej bidt krek t zölfde angstige gebed:
‘Bewaar oons, Heer, veur skade an de ziel,
bespoar oons, Heer, un tweede Tsjernobyl,
oons groot benul is oons de pan oetreezn,
Heer, loat t’oons nich op n emmer vreezn.’
De niejn hebt t ok hier knap lastig had,
meer t geet a better: Eanske hef ruimte zat
veur leu vanof n heeln weerldkloot,
dee heanig-an in ’t stadsplat boskopn doot.

Opdracht

Schrief now zölf n’n tekst van 150-350 weurde woarin twee angeleagenheden an bod komt:

- Wat kenteekend is aan leu oet oewe strekke.
- Hoe ieleu ongeliek bint van leu oet aandere strekke (kortbiej of wietvot).

As inspiroasie: kiek woar Wilmink ’t allegaar oawer hef (woar de nije leu votkomt, woar ze wont, woar ze an geleuvt, en of dat geloov in zikzölf aans is dan wat iej geweand bint, of d’r ruimte is vuur nije leu, of disse leu ’t zwoar hebt had too zee eargens niej bint wes, en wat vuur n’n sprökke/sproake de nije leu proat, en also meer). As iej strekke-weurde keant (dialekt): broek ze zowied möggelik!

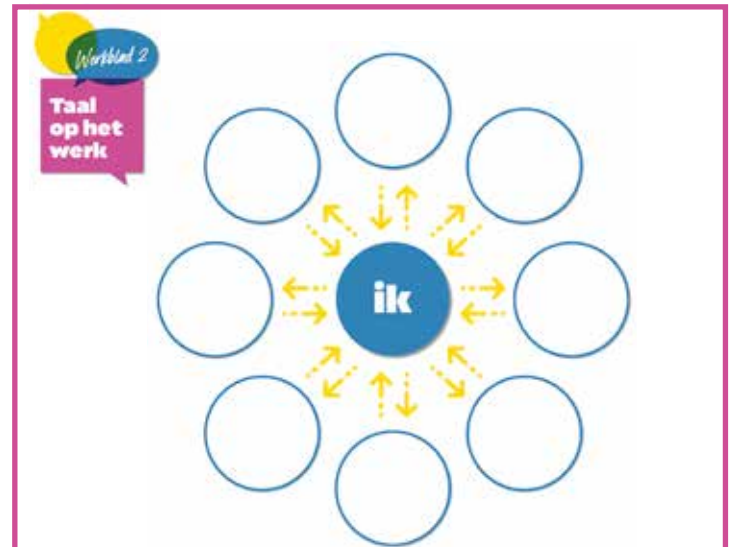
Kader 1. Opdracht van SchrijfLab.nl

Knipmutsen werden veel gedragen op het platteland in Oost-Nederland. Het patroon en de stof van de knipmutsen lieten zien hoe arm of rijk iemand was. De knipmuts is geïnspireerd op de Franse cornetmuts uit 1800.

Zoek het uit!

Boodschappen worden niet alleen door taal verspreid. Zo betekent de uitdrukking *Wie het breed heeft, laat het breed hangen* dat hoe breder en langer de mutsen waren, hoe rijker iemand was. Het dragen van een hoofddeksel, zoals de knipmuts, gaf ook aan dat je een beschaafd persoon was. Geldt dit ook voor typische kleding/klederdracht uit andere culturen? Welke hoofddeksels worden in andere culturen gedragen? Maak een (getekende) mindmap of collage van zoveel mogelijk verschillende hoofddeksels uit andere culturen en verdiep je in één van deze hoofddeksels: welke betekenis heeft dit?

Kader 2. Typisch Twents?

Maak een lijndiagram van een werkplek waar jij graag zou willen werken

1. Met welke mensen krijg jij te maken? Denk aan collega's, maar ook aan eventuele cliënten en klanten.
2. Geef aan hoe jij met de mensen om jou heen communiceert en hoe zij met jou communiceren.

Kader 3. Streektaal werkt! Welke beroepen lijken de studenten leuk? En welke rol speelt (streek)taal binnen deze beroepen? De studenten maken een lijndiagram met alle functies en actoren die horen bij een bepaald beroep. Hier horen dus ook de klanten en/of cliënten bij. Hoe communiceren zij onderling? De studenten verwerken hierin de nieuwe inzichten die zij hebben opgedaan en zetten bewust wel of geen streektaal in. Bespreek deze keuzes na met de studenten.